

A critical analysis of memorial institutions

D. Otašević

The foundation of memorial institutions is directly linked with a historical event of general social importance. Such institutions are not thematically concerned with history in a wider sense, but with a particular event connected with a particular place, institution, area or environment. In most cases, nevertheless, such institutions develop spontaneously without coordination as a result of private initiative of small groups, even of individuals. In completing the data on a memorial event, an important part is played by the emotional element. But when localities are to be used for memorial purposes such as collecting and exhibitions the historical material, there are particular requirements to be met in order to facilitate the observation of a historical event and to enable communication. In other words, the cultural and informative role of such institutions is of great importance.

If in the locality of an important event only a work of art or the area bears a memorial function, then we can speak of a memorial monument or symbol. If it is a building with exhibits, then we speak of a memorial museum (when it engages in all other museum activities as well) or a memorial hall. It follows that first of all we must delimit such institutions in the terminology, which means that not all memorial institutions are museums. For their development, however, it is necessary that they be connected to the museum network and be its vital part. Only when these conditions are met will the unorganized development of memorial museums cease.

Neka pitanja o daljnjem razvoju muzeja revolucije kao muzeja novije istorije i savremenosti

Dušan Kojić

Muzej revolucije Bosne i Hercegovine, Sarajevo

Primljeno: 22. 9. 1986.

Usmjeravanje muzeja revolucije, koje proizlazi direktno iz historijskog značaja socijalističke revolucije, nalaže ovim muzejima ne samo veliki, široki program stvaranja zbirki i program prezentacije nego istovremeno i niz sasvim novih zadataka koji proističu iz toga novog usmjeravanja.

Aktivnost muzeja revolucije u stvaranju zbirki neposredno je povezana sa događanjem koje možemo svrstati pod pojam novije istorije ili — direktno — savremenosti. A odnos ovih institucija prema savre-

menosti traje i dalje postajući i u sve širem obimu, glavna sfera njihovog naučnog, dokumentacionog i prezentacionog djelovanja.

Iz tog proističe da su muzeji revolucije, među svim postojećim muzejima, najneposrednije, a ujedno i najkompleksnije vezani uz savremeni razvoj socijalističkog društva i njegovu budućnost. To nisu muzeji prošlosti i neće biti muzeji prošlosti ni onda kada se vrijeme proteklo od samog rasplamsavanja i pobjede revolucije bitno produži.

Proširi li se ovim putem obim dokumentarnog zahvata muzeja revolucije, to još ne znači da će time ovi muzeji postepeno izgubiti svoj specifični karakter muzeja revolucije. Ove muzeje uvijek će karakterisati vezanost za socijalističke revolucije i — u isto vrijeme — vezanost za sve ono što ta revolucija donosi društvu.

Upravo po tome se razlikuju i po tome će se razlikovati ovi muzeji od muzeja opšteistorijskog profila. Ti muzeji se bave opštim prikazom historijskog razvoja, u kojem treba da zauzme svoje mjesto i socijalistička revolucija i njene posljedice, naravno, u okviru totaliteta razvoja prirode i društva.

Muzeji revolucije će zato ostati specijalizirani i u budućnosti, iako su svojim profilom historijski muzeji, ali muzeji koji su usmjereni na noviju istoriju i savremenost. Zato je danas osnovni zadatak svih muzeja dokumentacija novije istorije i savremenosti. Tom problematikom se veoma intenzivno bave sovjetski muzeji, gdje ova orijentacija na savremenost nije zadatak samo muzeja revolucije nego svih muzeja. U toj orijentaciji moramo zato gledati jednu od izrazitih oznaka napredno orijentirane muzejske djelatnosti.

U sovjetskoj muzeološkoj literaturi, u posljednje vrijeme, objavljeno je niz radova o sakupljanju materijala najmlađeg razdoblja i savremenosti, te naročito o formiranju fondova zbirki toga profila. U tom nastojanju odražava se izraziti napredak u razvoju muzeologije i same uloge muzeja. U vezi s tim spomenuo bih, na primjer, radove U. M. Poljakova, J. O. Piščulina ili T. P. Tepljakova.¹

Centralni muzej revolucije pokušao je čak da izradi veoma obiman klasifikacioni sistem svojih fondova zbirki koji dokumentira ne samo njihov obim nego ujedno i usmje-

renje i diferencijaciju materijala zbirke.²

Sličan teoretski interes javlja se i u Njemačkoj Demokratskoj Republici. Mogli bismo da spomenemo posebno poglavlja W. Herbsta, E. Hofmanna i P. Mobiusa.³ Na ovu tematiku se, takođe, stalno vraćaju autori priloga u »Neue Museumskunde« i u »Beiträge und Mitteilungen«.⁴ U ovoj relativnoj širokoj produkciji veoma je interesantan nedavno objavljen rad E. Hofmanna koji se bavi pitanjima dokumentacije u muzejima historijskog profila. To je rad, koji se, zaista, veoma sistematski i na nivou sučeljuje sa datim problemima i nastoji da, pored komentiranja inostrane literature, izdvoji vlastite zaključke.⁵ Isti autor objavio je i ne manje važnu studiju u »Muzeološkim sveskama« (Muzeologicke sešity).⁶

U veoma širokom razmjeru pristupa se upravo pitanjima dokumentacije savremenosti u Čehoslovačkoj. Tu muzejski radnici nastoje da raščiste tu problematiku kako sa praktične, tako i sa teoretske strane. Značajan udio u rješavanju te tematike ima i Katedra za muzeologiju Filozofskog fakulteta Univerziteta J. E. Purkyne u Brnu i Muzeološko odjeljivanje Moravskog muzeja u Brnu. Pod njihovim staranjem organiziran je u Brnu još 1973. godine seminar o metodološkim pitanjima dokumentacije savremenosti, što je bio jedan od prvih pokušaja sistematskog pristupa. Materijali sa tog seminara objavljeni su kao samostalne studije u muzeološkim sveskama.⁷ Istu tematiku naići ćemo i na stranicama slovačkog »Muzeuma«, a zatim i u časopisu »Muzejni a vlastivedna práce«.⁸

Tu je nedavno vlada donijela uredbu o zadatku muzeja da obezbjeđuje tzv. dokumentaciju sadašnjosti.⁹

Iako u drugim socijalističkim zemljama ne postoji tako intenzivna pažnja prema ovim pitanjima, ona ni tu nisu neaktuelna. U posljednjim godinama i muzejski radnici iz kapitalističkih zemalja, kao i iz zemalja u razvoju, takođe posvećuju pažnju ovoj problematici.

Ako uopšteno sagledamo dosadašnje pokušae da se riješi ova veoma važna problematika, koja je bitno značajna za daljnju orijentaciju djelatnosti muzeja revolucije, tada ćemo obuhvatiti nekoliko tematskih oblasti koje zahtijevaju principijelno rasvjetljavanje.

Ponajprije stalno se sukobljavamo sa primjedbama da novija historija, odnosno savremenost, ne pripada vidicima historije, pa da se zato i ne može uključivati u profil historijskih ili historijski-specijalizovanih muzeja.

Pri tome se, u prvom redu, zabavlja na dijalektički odnos između prošlosti i sadašnjosti. Lenjin je upozoravao da sve ono što se događa pred našim očima predstavlja historiju¹⁰.

Time je ovdje naglašeno marksističko-lenjinističko shvaćanje jedinstva historije i savremenosti, što je za rješavanje naše muzeološke problematike od principijelnog metodološkog i saznanog značaja. Skrećemo li zato pažnju muzeja revolucije na savremenost, onda je to samo dosljedna aplikacija marksističkih-lenjinističkih saznanja o zakonitostima društva.

Historija i savremenost može se u svakoj konkretnoj epohi istraživati sa gledišta međusobnog odnosa između starog i novog, između onoga što odumire i onoga što je napredno u društvenom procesu¹¹, istaknuo je sovjetski historičar Ivanov u radu koji daje veoma potrebnu metodološku bazu.

Zato treba zadatak muzejske dokumentacije, usmjerene na savremenost, smatrati organskim sastavnim djelom historijskog pristupa stvarnosti.

Ali nam ovo metodološko polazište još ne rješava samu muzeološku problematiku toga pristupa.

U čemu ona, prije svega, leži?

Ponajprije možemo reći da se u muzejskoj sabiračkoj djelatnosti javlja razmimoilaženje između ilustrativnosti i dokumentarnosti. Aktuelni izložbeni zadaci muzeja revolucije, ali i tematska orijentacija postavke uzrokom su da je u prvi plan izbijalo baš ilustrativno shvaćanje.

Ali ovo pitanje nije jasno ni mnogim istaknutim muzeolozima. Na primjer J. Beneš je napisao da **funkcionalnost prezentacije leži u tome kako eksponiranu temu prezentira sa gledišta shvaćanja i očiglednog saopštavanja...**¹²

Pišući protiv toga, W. Gluzinski je istakao: **Postavka nije funkcija problema, nego funkcija muzejskih premeta. Nosioци problema su, naime, informacije koje su sadržane u stvarima a ne obratno. Problem je funkcija stvari, a ne obratno.**

Funkcija problema je samo raspoređivanje stvari u postavci.¹³

Po shvaćanju J. Beneša ne radi se, zapravo, o ničem drugom nego o savršenom očiglednom izražavanju teme. S te pozicije se, naravno, otvaraju velike mogućnosti kako za muzejsku dokumentaciju, tako i za prezentaciju. Može se raditi sa shemama, modelima, maketama, crtežima i scenama. Sve to, sigurno, može da bude veoma očigledno sredstvo za saopštavanje potrebnih informacija.

No, baš to je sasvim tipičan ilustrativni pristup. Ima li J. Beneš, u tom pogledu pravo?

Nasuprot tome Gluzinski polazi, prije svega, od muzejskog predmeta — stvari. S njegovog gledišta, određujuću poziciju ovdje ima taj predmet. Iz njega treba izvoditi šta je potrebno, a on takođe, posreduje u tome. Po mišljenju Gluzinskog, dakle, stvari ne dopunjavaju teme, nego obratno — tema se izvodi iz stvari. To znači da stvari u ovoj koncepciji moraju biti u dokumentacionom odnosu prema stvarnosti, moraju je zastupati i reprezentovati.

Sušтина problema je, dakle, direktno u principijelnom pristupu prema stvarnosti.

Pojasnimo ova dva potpuna suprotna stanovišta. Ako zauzmemo prvo stanovište, onda moramo da odgovorimo da li, za ilustriranje historije ne bi bilo vaspitno — a možda i ekonomski prikladnije — da se snimi historijski film ili da se štampa ilustrirana knjiga. Ili, možda, smatramo da tim formama, zaista, može da konkuriše izložba sastavljena od najraznoražnijih očiglednih pomagala?

Ako zauzmemo supratno stanovište tada ćemo imati šta da radimo sa određenim objektima koji nose izvjesne informacije, pa zato imaju za društvo izvjestan značaj i vrijednost ne samo time što su očigledno sredstvo komunikacije nego u prvom redu time šta i kako dokumentiraju.

Zato će biti dovoljno što je o opštoj karakteristici muzeja rekao na generalnoj konferenciji ICOM-a G. I. Vladykin:

Bitna karakteristika muzeja je to što sakuplja autentične dokumente materijalne i duhovne kulture i objekte što ih je stvorila priroda primarne izvore svakog saznanja.¹⁴

Zato, ukoliko muzeji revolucije ne trebaju izgubiti svoju specifičnu društvenu misiju, nužno je da tada

njihov pristup prema stvarnosti ne bude motivisan samo nekim spoljašnjim, čisto ilustrativnim intencijama, nego da se u skladu sa samom suštinom muzeja usmjeri na autentično dopunjavanje stvarnosti.

Ne radi se o tome da u muzeju revolucije imamo samo nosioce informacija, nego o tome da tu okupljamo nosioce kulturnih vrijednosti. A takvu funkciju mogu ispunjavati samo muzejski predmeti dokumentacionog karaktera.

Time se, doduše, sukobljavamo sa problemima koje muzejska djelatnost zasad nije uspjela raščistiti kako treba. Naime, to je sam pojam dokumenta, dokumentacije i dokumentarnosti. Analizu te problematike izveo je samo Z. Z. Stransky koji je, takođe, pokušao da obrazloži opravdanost primjenjivanje pojma dokumentacije kao djelatnosti sakupljanja zbirki.¹⁵ Osvrćući se na taj rad, možemo reći da se u muzejskoj djelatnosti taj pojam primjenjivati u dvojakom značenju: u prvom, užem, možemo pod ovim pojmom podrazumjevati dokumentaciju dokumentacije, tj. registraciju i katalogizaciju muzejskih predmeta. U širem smislu riječi, pak, samu aktivnost sakupljanja zbirki koja je — kako to obrazlaže Z. Z. Stransky — specifičan slučaj dokumentacionog pristupa stvarnosti, i u tome smislu, što se radi o direktnoj autentičnoj i neposrednoj dokumentaciji.

Taj se zaključak, takođe, u suštini podudara sa onim do čega su došli autori sovjetske informatike A. I. Michajlov, Černyj i Giljarevskij.¹⁶ Na osnovu toga mogli bismo doći do zaključka da muzejsko sakupljanje zbirki treba shvatiti kao specifični slučaj autentične ili konkretne dokumentacije koja je istovremeno sastavni dio šireg dokumentacionog sistema, u kome se kvalitativno razlikuju pojedini nivoi dokumentacije.

Tada bi trebalo da bude zadatak upravo muzeologije da njenim posredstvom izradimo vlastitu metodološku bazu za razvijanje ove muzejske dokumentacije.

To su, eto, samo neka od značajnijih pitanja — po našem mišljenju — o problematici daljnjeg razvoja i djelatnosti Muzeja revolucije. Ova problematika se neposredno odnosi na suštinu muzejske djelatnosti uopće, a na rad i razvoj muzeja revolucije kao muzeja novije historije i savremenosti po-

sebno, pa bi trebalo da bude — kako sa teoretskog aspekta, tako i u praksi — predmet daljeg interesiranja muzejskih radnika.

NAPOMENE

1. U.M. POLJAKOVA, K voprosu komplektovanija muzejnych fondov po sovremennosti v muzejach istoričeskogo i kraje vodčeskogo profilej, Aktualnyje problemy fondovoj raboty muzejev, Moskva, 1979.; J. P. PIŠCULIN, O naučnom komplektovanii muzejnych fondov (isto); F. P. TEP-LJAKOVA, Sistematičeskoe komplektovanie muzejnych kolekcij po periodu razvitogo socializma, Muzej v uslovijach razvitogo socializma, Moskva, 1976.
2. Klassifikacionnaja schema, Moskva, 1976.
3. W. HERBST, Die museumsspezifische Darstellung der sozialistischen Gesellschaftsordnung im Geschichtsmuseum Beitrage und Mitteilungen, Berlin, 1976, 5.
4. Neue Museumskunde, Beitrage Museum fur Deutsche Geschichte, Berlin.
5. E. Hofmann: **Probleme der Dokumentation in Geschichtsmuseen**, Berlin, 1981, Schriftenreihe 16.
6. E. Hofmann: **Der museale Sachtzeuge als historische quelle und Ausstellungselement**, »Muzeologicke sešity«, VI/79.
7. **Metodologicke otazky dokumentace současnosti**, Brno, 1973. »Muzeologicke sešity« V/74. i »Muzeologicke sešity« VI/76.
8. »Muzeum«, Ustredna sprava muzei a galerii, Bratislava; Muzejni a vlastivedna praca, Orbis, Praha
9. Prema materijalima u muzeološkom odjeljenju Moravskog muzeja u Brnu.
10. V. I. Lenjin, **Dela**, Beograd, 1975.
11. V. V. Ivanov, **Sootnošenie istorii i sovremenosti kako metodologičeskaja problema**, Moskva, 1973.
12. J. Beneš, **Problemy museolnej prezentacie**, »Muzemu« 3, 1974.
13. Isto kao pod 6.
14. Vidi materijale 9. generalne konferencije ICOM-a u Parizu i u Grenoblu.
15. Z. Z. Stransky: **Aktivni muzejni dokumentace**, »Muzeologicke sešity« IV/72.
16. Mihajlov — Černyj — Giljarevskij, **Osnovy informatiki**, Mospva, 1968.

ABSTRACT

Some questions about the further development of museums of the revolution

D. Kojović

Museums of the revolution are connected with the development of the socialist society in a most immediate and close manner. They are distinguished from museums of a more general historical character and must remain oriented towards the recent and present day history.

A consistent Marxist and Leniist concept of the history of contemporary life has an essential methodological and conceptual meaning for the solution of our museological problems. The task of mu-

seum documentation, concerned with our contemporary life, has to be considered a vital part of the historical approach to the present. The collecting of material for museums ought to be regarded as a specific case of authentic documentation, which will at the same time form part of the documentation system distinguishing the quality of the various levels of documentation. The responsibility of museology should be to devise its own methodological basis for the development of such documentation. If the museums of the revolution have a particular social mission to fulfill, their relation towards facts has to agree with the essence of the museum, which is to aim at the completion of the collection of authentic materials and at gathering exponents of cultural values. This function can be performed only by museum objects of a documentary character.

● **Osvrt na zbirke u specijaliziranim muzejima novije istorije u Bosni i Hercegovini**

Zlatko Malčić

Muzej revolucije Bosne i Hercegovine Sarajevo

Primljeno: 31. 10. 1986.

Premda još nije tačno razgraničeno koje muzejske ustanove imaju status muzeja, a koje status muzejske zbirke, pa ako bi se striktno primjenjivale odredbe Zakona o muzejima, onda bismo imali zaista malo muzeja. Uvjeti koje predviđa zakon veoma su strogi — u stanovitoj mjeri — ti uvjeti idu ispred naše sadašnje prakse, ustvari, definiraju muzej kakav bismo željeli imati, a ne kakav je on danas. Zbog toga smo se rukovodili postojećim stanjem i prihvatili postojeću tipologizaciju muzejskih ustanova, jer nam je osnovni cilj bio da sagledamo koje zbirke imaju te ustanove i kako su one organizirane. Našu pažnju usredotočit ćemo na one muzeje koji osim izložbi imaju sistematske zbirke, jer smatramo da muzej bez ovih zbirki i nije muzej, pošto se u njima odvija najveći dio aktivnosti muzeja: istraživanje, prikupljanje, obrada, čuvanje, zaštita, proučavanje. Iz ovoga se razibire da se muzeološka aktivnost ispunjava isključivo određenim vidom prezentacije, koja je samo jedan od oblika muzejskog rada. No, još postoji mišljenje da se društvena misija muzeja ispunjava ako je osigurana njegova izložbena aktivnost, što lo-gično povlači i stvaranje pogrešne

predstave da muzej nije ništa drugo doli izložbeni skup eksponata. Ovakvo mišljenje nosi veoma značajne posljedice za muzeološki rad, jer proučavanje predmetne tematike svodi na čisto ilustrativnu metodu, a zanemaruje stvaranje muzejskih zbirki, odnosno muzejske dokumentacije, čime onemogućuje naučni pristup proučavanja tematike muzeja. Uostalom, uvidom u rad specijaliziranih muzeja novije istorije možemo tvrditi da je pitanje dokumentacije u ovim ustanovama još uvijek najmanje riješen problem. Zašto je tako? Teško je odgovoriti, ali je možda razlog u tome što ovaj problem nije bio formuliran i prihvaćen na samom početku rada ovih ustanova, kao osnovna orijentacija u njihovoj daljnoj praksi. Ili možda razloge treba tražiti u činjenici da je nemali broj ovih muzejskih ustanova u BiH nastao u kompletnoj režiji Muzeja revolucije BiH, a da nisu imali ni jednog jedinog predmeta a kamoli zbirku. Izložbe su napravljene od predmeta iz zbirki Muzeja revolucije, a ove ustanove su potom, da ne bi izgubile status, na brzinu, bez ikakvog sistema i plana, stvarali zbirke.

Iako se u nekim specijaliziranim muzejima nije polazilo od istraživačkog i prikupljačkog rada, ipak se u ovim institucijama Bosne i Hercegovine sakupila bogata dokumentaciona i ekspoziciona građa, neizmjerljive vrijednosti i značaja. Prema najnovijim podacima, u zbirkama ovih ustanova u BiH nalazi se više od 22.000 fotografija, umjetničkih djela, dokumenata, trodimenzionalnih predmeta, plakata, letaka, publikacija i drugih muzejskih materijala. Svi su ti fondovi po-hranjeni i većinom uredno sređeni za javnu upotrebu u razne zbirke tih ustanova, kao što su: Zbirka fotografija, Zbirka umjetničkih djela, Zbirka arhivalija, Zbirka fono-materijala i filmo-materijala, Zbirka tro-dimenzionalnih predmeta i stručna biblioteka.

Iz dokumentacije — kojom smo se koristili — o specijaliziranim muzejima koji obrađuju noviju istoriju u BiH posve je jasno kakvi su problemi u njima i njihovim zbirkama, a stanje zbirki je odraz stanja u muzeju. Kako postojeći i prostorni i kadrovski potencijali, u većini ovih ustanova, ne obezbjeđuju potpuno i kvalificirano obavljanje delikatnih i kompleksnih poslova, oko organizacije i rada zbirki, a time i naučnoistraživačkih i drugih fun-